

структур перед грізною силою прискорював виконання робітничих вимог.

Аж 19 жовтня 1869 р. надійшла відповідь з намісництва: *«Рескриптом від 8 жовтня року божого за номером L. 45096, високе Намісництво доручило забезпечити Комітет двома екземплярами статутів «Товариства поступового» львівських друкарів і урочисто повідомити, що проти них нема жодного дорікання»* [2, s. 111].

Перші загальні збори членів «Товариства поступового львівських друкарів» відбулися 21 листопада 1869 р. в малій залі міської ратуші. Із 76 заявлених осіб присутніх було лише 40. Зібрання розпочав А. Тромпетур, зачитавши рескрипт влади про затвердження статуту «Товариства поступового».

Цього ж дня відбулися вибори керівного складу. Головою обрали Фердинанда Фердинандього, заступником голови – Яна Недопада, а Александра Мотилевського, Юзефа Сенюка, Леона Шмайковського, Леона Зубалевича і Альбіна Тондшидлера – членами головного відділу [1, s. 63].

На наступному засіданні правління «Товариства поступового», яке відбулося 2 грудня 1869 р., О. Мотилевський заявив, що про *«вхід в життя «Товариства Поступового» львівських друкарів сповістити слід, разом з представленням статуту, як власників і орендарів друкарень на місці, так і в цілій Галичині; такожі всіх осіб, яких наука і робота з друкарським ремеслом об'єднує»* [2, s. 111].

На засіданні серед присутніх були делегати з Дрогобича (Колкевич і Шафер), з Кракова (Куровський і Тітц), зі Львова – (Губерт, Гудец, Маньковський, Мерта, Навроцький, Обірек, Пашковіц, Вожняк, Згодзінський і Гришецький), з Перемишля (Лазор і Гумада), з Жешува (Зімбінський), з Самбора (Гіллар) і з Тернополя (Кац). Головою обрали Куровського з Кракова, заступником – Губерта зі Львова, секретарями – Обірека зі Львова і Лазора з Перемишля. У голосуванні взяло участь близько 60 учасників засідання [1, s. 96].

Першочергове завдання члени «Товариства поступового» бачили у проблемі встановлення єдиних, справедливих цін як оплати за виконані роботи у друкарській галузі. Для вирішення питання з числа компетентних осіб була створена Тарифна комісія, яка, зокрема, для складачів шрифтів за основу взяла тижневу зарплату в розмірі 10 фл. і 17 цн. за тисячу набраних літер. Свої вимоги для розгляду розроблених тарифів окремими листами від імені «Товариства поступового» подали власникам друкарень [3, s. 84–85].

Проте поданий лист став чи не першим документом, вимоги якого втрутилися у виробничий процес, відтак сприйнявся як досі нечуваний акт. Петиція наштовхнулася на обурення, незадоволення і значний опір з боку приватних підприємців. Зокрема, власник друкарні Корнелій Піллер висловив пропозицію перенести

справу обговорення цін на майбутнє, вважаючи встановлені тарифи спішними та завищеними. Однак Тарифна комісія для прийняття рішення дала власникам друкарень два тижні.

«Товариство поступове» вже з перших днів свого існування взяло опіку над різними сторонами життя і праці робітництва, здійснювало підтримку його морального та матеріального становища [2, s. 111–112].

За пропозицією Йосифа Сенюка 14 січня 1870 р., щоб уникнути різних зловживань й непорозумінь, було вирішено виготовити власну печатку. Дизайн печатки, продумали і дійшли думки, що *«оскільки Стварищування взаємної допомоги вживає вже у своїй печатці друкарський герб, то товариство обере собі герб зображення першодрукаря Гутенберга, а по обох сторонах слова: «Towarzystwo Postępowe drukarzy lwowskich»* [1, s. 64].

20 січня 1870 р. закінчився двотижневий термін поставленої вимоги (6 січня) про запровадження нової тарифної ціни на виконання робіт. Вірогідно відповіді від власників друкарень не було, оскільки у суботу 22 січня секретар «Гурту Лівиці» Щ. Беднарський розіслав робітникам друкарень Львова циркуляр, в якому вимагав максимальної взаємності і взаємної солідарності під час акційних дій за встановлення справедливої оплати в усіх друкарнях. А «Товариство поступове» запропонувало власникам поліграфічних підприємств міста терміново на 13 годину дня 23 січня 1870 р. для переговорів до офісу Стварищування взаємодопомоги вислати по два добре поінформованих делегати [2, s. 112].

У зазначений час розпочалися перемовини, на які в супроводі управителів прибули власники друкарень: Корнелій Піллер, Едуард Віняж, Михайло Поремба, Стефан Гучковський, Генріх Ясінський, Олександр Вогель і Войцех Манецький. Робітниче товариство представляли: Фердинанд Фердинандього, Антоній Маньковський та Францішек Гладішевський.

Робітнича делегація запропонувала обговорити й узгодити проект цінника, але принципи (власники друкарень та літографій міста) поставили свій ультиматум. У відповідь на умови робітничого цінника підприємці запропонували робітничим делегатам встановлення ще нижчих цін на виконані роботи, або звільнення з роботи за непослух й повне закриття підприємств. Для порівняння зазначимо, що у відповідь на робітничий проект оплати праці складальника шрифтів – 10 фл. 17 цн. за 1000 знаків власники запропонували всього 18 центів. Звичайно, такі умови делегати від робітників не прийняли. Між сторонами вдалося угодити лише 10-годинний робочий день. Засідання тривало до пізньої ночі (до 23 год. 30 хв.) і, фактично, закінчилося безрезультатно [1, s. 65].

У понеділок вранці 24 січня 1870 р. значна маса робітників зібралася біля міського арсеналу. Багато з них перебувало в стані розпачу: по-перше, власників не переконали прийняти демократичний

тариф на оплату робіт, по–друге, пригрозили знизити оплату та закрити підприємства.

В цих умовах «Товариство поступове» та «Гурт лівиці» взяли на себе провідну роль, особливо, в популярному тлумаченні конфлікту, консолідації й організації робітничого середовища. Першим кроком стала підготовка, публікація та поширення відкритого листа серед робітничої спільноти та населення міста: *«Листівки з інформацією про припинення видання журналів, як і статті в журналах про змову робітників витлумачили ми все як накручування публіки, несвідому візію наших взаємин і виробничі стосунки з принципалами для забезпечення суспільних потреб друкарів, спричинили нас до пояснення і передання цілого перебігу нашої справи на суд публічної думки.*

Наша зарплата вже понад 40 років стоїть на одному і тому самому рівні. Наприкінці грудня, в результаті нашого тиску, дали відповідь, в якій взяли пропонований тимчасовий віденський цінник, однак так обрізаний, що про прийняття його мови бути не могло. У відповідь на це, 6–го січня (1870 р.) ми подали прохання до власників друкарень, щоб замість пропонованого тимчасового віденського цінника, платили нам згідно з цінником, представленим від нас. І наше прохання мало наслідок. В деяких друкарнях вже 8, а в усіх інших – 15 січня виплатили за нашим цінником. 16 січня мали власники друкарень у справі цінника засідання, з якого протокол послано нам до оцінювання.

На 23 січня ми скликали власників друкарень для уточнення. Попереднього дня, в суботу 22 січня, вже не хотіли нам виплатити згідно з нашим цінником, а в деяких підприємствах виплатили тільки аванс, в деяких взагалі нічого.

Найбільша суперечка полягає в наступному: робітники отримують 17 цн. за 1000 посланих літер, а хочуть встановити 19 цн. за 1 000 літер. Таким чином розраховуючи, що хороший працівник, складаючи 10 000 літер щодня відповідно до представленого цінника, може заробити 1 фл. 90 цн. за 10 годин. Власники друкарень, попередньо змовившись і не бажаючи зробити поступки, обчислення на літери давали тільки 18 цн. за 1 000 букв.

Після закінчення спільного засідання власники друкарень через д–ра Г. Ясінського зачитали наступну резолюцію: «Оголошіть панове своїм колегам, і від того, що ми тут сьогодні ухвалили, зобов'язавши себе даним словом, ми не відступимо; а коли ви не пристанете на те, на 18 цн., всі ми позачиняємо друкарні». Так було сказано в неділю о годині 11 ночі.

Від товаришів друкарської справи, у Львові. Дня 27–го січня 1870 року [1, s. 65].

Протистояння власників друкарень та друкарів–спілчан вимагало фактичних змін, відтак наступним кроком стало розширення повноважень членів Тарифної комісії, за якими А. Маньковського, П. Андрешка, С. Байле, Ю. Сенюка і А. Тодшіндлера визнали уповноваженими від «Товариства поступового», надаючи

їм повноту влади від учасників конфлікту, який перейшов у фазу страйкової боротьби.

Незважаючи на великі морози (сягали до – 30°C), страйкарі щоденно виходили на вулиці міста. Через тиждень протистояння, як стверджують джерела страйк було припинено. В історичній літературі ще з радянських часів дослідники наголошують на переможному завершенні страйкової боротьби, але жодного слова немає, що його організувала й провела професійна спілка «Товариство поступове». Так от, принципали не погодилися на тариф робітників, але оголосили про збільшення розцінки на 1 цент за тисячу складених літер. Перемога, хоч і мізерна, але все ж таки була за робітниками. [4, s. 7]. І цю нехай невелику, та все ж перемогу здобули спілчани з «Товариством поступовим» на чолі.

10 липня 1870 р. відбулися загальні збори, на яких було проведено вибори нового правління «Товариства поступового». Головою обрали Яна Недопада, заступником – Йосифа Вишневського, членами правління – Леона Зубалевича, Альбіна Тодшіндлера, Василя Яремчишина, Яна Маколондру і Щесни Беднарського.

Також управа «Товариства поступового» відкритим листом звернулася до усіх робітників Львова зібрати пожертву, надати підтримку й допомогу кравцям: *«Колеги!*

Ми є знов свідками дуже сумної драми – боротьби праці з капіталом. І ось дуже значне число робітників кравецької професії, доведених до крайності, через цілковите безробіття. Тому вирішила завойовати собі своє з точки зору матеріальних сьогоднішніх взаємин – покращання своєї долі! Поспішаймо з допомогою.

Тому правління «Товариства поступового», згідно з побажанням багатьох членів, запрошує всіх, добре оцінюючих в таку критичну і стислу за своєю солідарністю хвилиною – до найщедрішого і швидкого внеску на користь таких, як ми колись воюючих і беззахисних борців! [1, s. 69].

У короткий термін вдалося зібрати 28 флоринів допомоги і передати її кравцям–страйкарям.

Відносно поширення робітничої солідарності за межі Львова свідчить також той факт, що львівські друкарі, отримавши звістку про страйк робітників в Пешті, на засіданні правління 14 червня 1872 р. ухвалили рішення про щотижневє відрухування 10 центів від кожного працюючого у фонд угорських страйкарів аж до закінчення їх боротьби [5, s. 48].

Для росту своєї популярності серед друкарів й населення міста «Товариство поступове» періодично вдавалося до організації відкритих лекцій відомих науковців. Навіть було ухвалено спеціальне рішення залучати до таких заходів максимальне число учнів друкарень. Так, у часописі «Czcionka» поміщено подяку від управи товариства за змістовно прочитану лекцію д–ру Фадею Скалковському: *«Наше правління вважає собі за найменший обов'язок скласти нинішньому лектору найсердечніші вияви вдячності і подяки вельмишановному пану д–ру Тадеушу Скалковському, який незважаючи на труднощі*

свого завдання з визною гідною витривалістю присвятив сьогодні членам нашого товариства бажаний предмет своєї доповіді» [6, s. 24].

Також доволі активно залучали молодь до освоєння письма, читання книг й періодичних друкованих видань. Адже, як відомо, що при «Товаристві поступовому» активно діяла бібліотека, яку періодично поповнювали благодійці й меценати. Власне, є звернення голови товариства до колег Губриновича і Шмідта, львівських книгарів, котрі найбільше посприяли зростанню загальної кількості книжок бібліотеки «Товариства поступового», відзначилися значними пожертвами своїх книг, за що правління товариства складало жертводавцям найсердечнішу подяку [7, s. 96].

У травні 1872 р. Статутна комісія від «Товаришування взаємної допомоги членів друкарської справи» та «Товариства поступового» розробила статут «Першої профспілкової друкарні», про що знаходимо відомості на сторінках часопису «Czcionka». Зокрема, у короткому повідомленні зазначається, що дуже важливою і радісною новиною можна поділитися зі всіма колегами, адже 2 липня буде остаточно затверджено статут нової друкарні [8, s. 45–46].

Значення друкованого органу – газети «Czcionka» – для діяльності «Товариства поступового» було надзвичайно важливим. Помітно зростала відповідальність авторів за достовірність та якість друкованої продукції. Тим більше згідно розпорядження Міністра внутрішніх справ Австро-Угорщини № L. 14 477 від 12 вересня 1872 р. газету було визнано фаховим виданням, але за умови, якщо опублікований матеріал стосуватиметься виключно друкарських справ і не включатиме белетристики [9, s. 106].

В листопаді 1872 р. у Львові розпочався наступний етап боротьби за встановлення справедливих тарифів на виконані роботи. На засіданні правління «Товариства поступового» 14 листопада 1872 р. було прийнято рішення розіслати проект тарифних розцінок до друкарських товариств Львова та інших міст з нагоди початку тарифного руху. Так, в львівській пресі ми натрапили на наступне повідомлення: «Тарифна комісія, представляючи нам справу п'ятимісячної невтомної роботи, виконала на відмінно своє завдання ...» [10, s. 137].

21 грудня 1872 р. відбулися збори, на яких Тарифна комісія подала остаточно підготовлений цінник виконаних робіт для затвердження. Проте, цього не допустив комісар поліції Косса, який зіславшись на 21 параграф Закону від 15 листопада 1867 р., наголосив, що «Товариство поступове» порушило положення статуту і у зв'язку з цим розпустив збори. Крім цього, комісар конфіскував усю підготовлену документацію та список осіб, які були присутні на зборах.

Наслідком цієї непередбаченої події стало судове слідство. Але суд не встановив ознак злочину учасників зборів, а лише констатував перевищення повноважень та службову недбалість

«Товариства поступового», визначеного власним статутом [1, s. 71].

Незважаючи на попередження поліції та судову тяганину, члени Тарифної комісії «Товариства поступового» на наступні загальні збори знову підготували для затвердження цінник, у якому встановили тариф оплати у розмірі 20 цн. за тисячу знаків.

Важко сказати, чи це була змова власників та керівників друкарень, чи справді дуже сумлінна робота комісаріату поліції, але 31 грудня 1872 р. голова «Товариства поступового» А. Тромпетеур отримав від дирекції поліції Львова листа, який завершувався словами: «...Від себе, «Товариство поступове львівських друкарів», у зв'язку з цією ситуацією сповіщаємо, що відповідно до подальшого розпорядження Намісництва, діяльність товариства надалі повинна залишитися обмеженою до прийняття правовичного рішення щодо самого товариства.

Львів, 31 грудня 1872 р. підпис Шмідович» [11, s. 3–4].

Вранці 2 січня 1873 р. поліція провела обшук в приміщенні офісу «Товариства поступового» у Львові. В результаті цього арештувала готівку, акти, протоколи, фінансові звіти і книжки бібліотеки. Всі вилучені матеріали були перевезені до поліцейського відділку на тимчасове збереження, до часу поки у судовому порядку не буде прийнято відповідного рішення щодо дальшої долі товариства.

В газеті «Czcionka» поміщено пояснення про суть цієї справи: «Отже, виникає питання, чи правда нам вже відоме, за яких обставинами закрили нам товариство? На це питання найточніше можуть відповісти особи, які на аудієнціях вдавали смиренних і погоджувались з проханнями і всіма рішеннями товариства.

Проте вони не можуть зрозуміти людей, котрі не бажать гинути з голоду і, принаймні, не бажать погіршення свого здоров'я, а лише бажать правильно оплачуваної роботи для того, щоб можна було щось відкласти. Ось в цьому і полягає наша провина. Це і є нашим злочином, що ми приходимо до відчуття власної гідності. У деспотичних державах існують закони, що не дозволяють знуцання над тваринами. Але деякі роботодавці хотіли б, щонайменше, зробити з нас сліпе знаряддя своєї волі. Хотіли б нас бачити в душевному розладі, бо то є вода на їх млин – отже, не потрібно їм і товариство.

Розголос тарифної справи є головним нашим злочином, в результаті якого розпущено «Товариство поступове». Не втрачати надії, створити нове товариство, встановити тариф!» [12, s. 5–6].

Наприкінці згаданої статті невідомий автор закликає робітників до солідарності, взаємопідтримки, організації й роботи над новим статутом і одночасно радить затвердити вже розроблений тариф, щоб показати незламність духу. Також він зауважує, що після закриття львівського «Товариства поступового» були

заборонені «Товариства поступові» в Граці, Відні і інших містах Австро–Угорщини [12, s. 5–6].

Проте Львів став першим містом в територіальних межах Австро–Угорщини, на теренах якого було заборонено діяльність «Товариства поступового».

Поліцейські приписи та свавілля щодо «Товариства поступового» львівських друкарів лише на короткий період внесли в робітничі ряди пригніченість, страх, безпорадність й невизначеність дальших дій. Реальне становище штовхало робітництво до радикалізації, бажання довести до логічного завершення вже розпочаті тарифні роботи.

Список використаних джерел

1. Bober, AW., 1926. 'Historia drukarń i stowarzyszeń drukarskich we Lwowie', Lwow: *Drukarnia Zakładu Narodowego Ossolińskich*, 242 s.
2. Bednarski, S., 1888. 'Materiały do historii o drukarniach w Polsce, a mianowicie o drukarniach lwowskich i prowincjonalnych', Lwów: *nakładem i drukiem autora*, 136 s.
3. 'Cennik Lwowski', 1889, *Przewodnik dla spraw drukarsko-litograficznych i t.p.*, №11, 15 czerwca.
4. Papée, F., 1894. 'Historia miasta Lwowa w zarysie', Lwów: *Gmina Król. Stoł. Miasta Lwowa*, 214 s.
5. 'Sprawozdania z czynności Towarzystw', 1872, *Czcionka*, №12, 17 czerwca.
6. 'Sprawozdania z czynności Towarzystw', 1872, *Czcionka*, №6, 16 marca.
7. 'Podziękowanie', 1872, *Czcionka*, №24, 19 września.
8. *Czcionka*, 1872, №12, 17 czerwca.
9. 'Kronika świata drukarskiego', 1872, *Czcionka*, №27, 9 października.
10. *Czcionka*, 1872, №35, 4 grudnia.
11. 'O rozwiązaniu Towarzystwa Postępowego', 1873, *Czcionka*, №1, 4 stycznia.
12. 'Dzień 31-go grudnia 1872', 1873, *Czcionka*, №2, 9 stycznia.

* * *